

Асаблівасці навучання кітайскіх студэнтаў...

свойства іх. І хця вымаўленне – працэс амаль што аўтаматычны, яго можна і трэба кантраляваць. Пры належнай трэніроўцы магчыма навучыцца добра ўсведамляць становішча языка, форму губ, мяккага падняблення і іншых органаў моўнага апарату. Пазбегнуць адхіленняў і парушэнняў правілаў арфаэпіі можна толькі ў тым выпадку, калі чалавек заўважыць (пачуе, усвядоміць) адрозненні, якія існуюць паміж узорным і сваім уласным вымаўленнем. А для гэтага вельмі важна ведаць тэхніку артыкуляцый паасобных гукі і характар іх зменаў у моўнай плыні” [Каляда 2006: 9].

Варта адзначыць, што кітайская мова з’яўляецца сілабічнай (скадовай), а не фанемнай. Гэта тое, што моцна ўплывае як на здольнасць студэнтаў распазнаваць вуснае маўленне, так і на здольнасць яго інтанаваць і прадукаваць. Акрамя таго, у Кітаі існуе вялікая колькасць дыялектаў, і носьбіты кожнага з іх робяць унікальныя памылкі ва ўспрыманні і вымаўленні, якія ў поўным аб’ёме не могуць быць прадугледжаны выкладчыкам (у студэнцкіх вучэбных групах кітайскіх універсітэтаў аб’яднаны прадстаўнікі розных правінцый краіны, у тым ліку малыя нацыянальнасці, якіх у Кітаі пяцьдзесят шэсць). Гэта накладвае сур’ёзны адбітак на ўсю сістэму навучання, пазбаўляючы вучэбны працэс універсальных рэкамендацый і патрабуючы карпатлівай працы з кожным складаным выпадкам. Тым не менш, у дадзеным артыкуле мы дазволім сабе абагульніць некаторыя важныя для выкладчыка аспекты.

У працэсе навучання кітайскіх студэнтаў беларускай мове былі выяўлены некаторыя фактары, якія ўплываюць на асаблівасці засваення кітайскімі студэнтамі беларускай фанетыкі. Вядома, што ў лінгвістыцы і метадыцы выкладання замежных моў існуюць такія паняцці, як становішчы і адмоўны перанос. І калі пры становішчым пераносе навучэнец можа з дапамогай валодання адной мовай папоўніць прабелы ў ведах мэтавай мовы, то пры адмоўным пераносе валоданне адной мовай выклікае стылістычныя, граматычныя, фанетычныя і іншыя памылкі, інакш кажучы, паўстае інтэрферэнцыя. Слушным з’яўляецца сцвярджэнне, што “без уліку фізічных асаблівасцей фанетычных з’яў цяжка ахарактарызаваць сітуацыю пры розных

відах інтэрферэнцыі моўных сістэм...” [Бурлыка і інш. 1989: 15].

Фанетычную сістэму сучаснай нарматыўнай кітайскай мовы (путунхуа) звычайна апісваюць пры дапамозе тэрмінаў “ініцыяль”, “фіналь”, “тон”. У кітайскай мове маецца 21 ініцыяль, якая стаіць у пачатку склада і суадносіцца з зычным гучам. Калі слова пачынаецца з галоснага, мы маем справу з нулявой ініцыяляй. Фіналь (іх 37, у тым ліку дыфтонгі, трыфтонгі і фіналі на назальныя гукі) – абавязковая астатняя частка склада – можа ўтрымліваць галосны ці спалучэнне зычнага з галосным гучам. Спалучэнні галосных у адным складзе – натуральная з’ява ў кітайскай мове, а спалучэнні зычных у межах склада не сустракаюцца. Скалоў у кітайскай мове 414, яны спалучаюцца паводле строгіх правілаў. Што датычыцца кітайскіх тонаў, то пры навучанні беларускай мове яны для нас не маюць значэння, таму што не ўплываюць на артыкуляцыю гучаў, а толькі выконваюць сэнсаўтваральную функцыю. З іх улікам колькасць скалоў сягае 1332.

Да становішча пераносу на фанетычным узроўні мы можам аднесці, па-першае, тое, што ў кітайскай мове існуюць так званыя змычна-фрыкатывыя і каранальныя нёбныя гукі (舌尖后音), сярод якіх такія, як [zh], [ch], якія па сваім гучанні набліжаюцца да беларускіх змычна-шчылінных [ž] і [č]. Менавіта гэта служыць прычынай таго, што гэтыя гукі пераважна добра ўспрымаюцца кітайскімі навучэнцамі і прамаўляюцца вельмі выразна і чыста. Таксама ў кітайскай мове ёсць апікальны-зубны гук [ʈ] (舌尖前音), які па сваім гучанні падобны да беларускага змычна-шчыліннага [ʈ]. Вышэйназваныя гукі кітайскай мовы маюць агульныя характарыстыкі паводле месца ўтварэння з беларускімі, таму кітайцы, якія вывучаюць беларускую мову, у большасці выпадкаў распазнаюць іх і прамаўляюць правільна і без складанасцяў. Адметна і тое, што кітайскія студэнты выключна добра чуюць і пасля перадаюць у вусным маўленні асімілятыўныя з’явы ў спалучэннях зычных, у прыватнасці асіміляцыю па мяккасці.

Па-другое, нельга не адзначыць падабенства паміж беларускім гучам [j] і кітайскім складам [wu]. Гэта дае магчымасць студэнтам добра

чуць гэты адметны беларускі гук і вымаўляць яго прыгожа і выразна.

З практыкі навучання заўважана, што кітайскімі студэнтамі горш, чым астатнія, распазнаюцца і вымаўляюцца дрыжачы [p], губна-губныя [b]–[p], [bʰ]–[pʰ], змычныя (выбухныя) [ʌ]–[t], а таксама заднеязычныя [ɣ]–[ɣʰ] і ў меншай ступені [k]–[kʰ] і [x]–[xʰ].

Агульнавядома, што гук [p] у кітайскай мове цалкам адсутнічае, як і адсутнічае які-небудзь іншы гук, аддалена падобны на [p]. Менавіта з гэтай прычыны шматлікім (але не ўсім) кітайскім навучэнцам ён даецца цяжка як пры распазнаванні, так і ў вымаўленні (часам пры артыкуляцыі ў пачатку слова гучыць выразна, але ў сярэдзіне слова – як [ʌ]).

Што тычыцца [b]–[bʰ], [p]–[pʰ], [ʌ]–[t], [ɣ]–[ɣʰ], [k]–[kʰ], [x]–[xʰ], заўважана: носьбіты кітайскай мовы часам не распазнаюць іх (некаторыя навучэнцы не адрозніваюць гукі [b]–[p], [bʰ]–[pʰ] адзін ад аднаго і ў сувязі з гэтым часта іх блытаюць), і ў сувязі з гэтым падчас іх вымаўлення можа паўстаць шэраг пытанняў. Напрыклад, хоць і кітайскія, і беларускія [b]–[bʰ] належаць да губна-губных, кітайскі гук [b] зусім не падобны да беларускага варыянта. Тое ж мы можам сказаць і пра гукі [p]–[pʰ], якія гэтак жа належаць да губна-губных, але ў абедзвюх мовах вымаўляюцца па-рознаму. З пункту гледжання фізіялогіі, пры вымаўленні беларускага [b] гук утвараецца з дапамогай галасавых звязак, а пры вымаўленні [p] галасавыя звязкі не працуюць, таму “выбух” мацнейшы. Язычная артыкуляцыя [bʰ]–[pʰ] таксама істотна адрозніваецца ад іх цвёрдых пар: язык не адцягваецца назад, а прасоўваецца наперад [Бурлыка і інш. 1989: 42–43]. У кітайскай мове няма супрацьпастаўлення зычных паводле глухасці – звонкасці, а ёсць паводле напружанасці – прыдыхальнасці. Вымаўленне любога з існуючых варыянтаў складоў з гукам [p] прыдыхальнае, таму студэнты дапускаюць памылкі менавіта ў пачатку слоў, калі выпэйразгледжаныя гукі павінны вымаўляцца больш напружана.

Тое ж самае назіраецца з успрыманням і вымаўленнем пярэднеязычных цвёрдых [ʌ]–[t], у артыкуляцыі якіх не ўдзельнічаюць губы (акрамя некаторых выпадкаў). Беларускі [ʌ]

таксама характарызуецца ваганнем галасавых звязак, пры вымаўленні ж [t] галасавыя звязкі не вагаюцца наогул [Бурлыка і інш. 1989: 47]. Бліжэйшыя да іх кітайскія гукі адносяцца да апікальна-альвеяльных (па месцы ўтварэння) і змычна-выбухных (паводле спосабу артыкуляцыі) гукаў. Пры вымаўленні [d] няма прыдыхання, [t] наадварот з’яўляецца аспіратай.

Акрамя зычных, існуюць гэтак жа два найбольш праблемныя галосныя гукі [i] і [y], асабліва ў пазіцыі пасля зычных. Пры вымаўленні беларускага [i] моўны апарат нагадвае рупар з вузкім канцом спераду (такія нагляднасць дапамагае патлумачыць студэнтам асаблівасць вымаўлення дадзенага галоснага). Палажэнне языка пры вымаўленні кітайскага гука [i] выпэйшае, чым пры ўтварэнні беларускага. Асабліва гэта заўважна, калі [i] знаходзіцца ў моцнай пазіцыі пасля [ʌʰ]. Вымаўленне ж [y] ў беларускай літаратурнай мове характарызуецца больш шырокім праходам паміж языком і паднябеннем, чым пры артыкуляцыі [i] [Бурлыка і інш. 1989: 37–38]. У кітайскай мове гука, адпаведнага [y], няма, хаця ёсць дыфтонг [ei], які да яго набліжаецца. Магчыма, менавіта гэтым тлумачыцца тое, што студэнты часта блытаюць [i] і [y] ў маўленні, замяняюць адзін гук на другі і, адпаведна, горш за іншыя распазнаюць і прамаўляюць іх.

Заўважана, што ў беларускім вымаўленні кітайскіх студэнтаў назіраюцца таксама з’явы, абумоўленыя ўплывам рускай мовы (напрыклад, вымаўленне мякакага [чʰ] у спалучэннях [чк], [чн], рэдукцыя галосных у перадаціскных складах і пад.) і графікі англійскай мовы (напрыклад, блытаніна ў чытанні англійскага [e] і беларускага спалучэння [йэ]). Гэта можна патлумачыць тым, што навучэнцы адначасова вывучаюць тры мовы – беларускую, рускую і англійскую. Таму дадатковую ўвагу варта звярнуць на істотныя адрозненні паміж згадымі мовамі ў фанетыцы (напрыклад, аканне / яканне і оканне) і графіцы (аднолькавыя ў напісанні і розныя ў вымаўленні літары кірыліцы і лацініцы). Неабходна пазнаёміць студэнтаў і з асновамі транскрыпцыі. Гэта істотна паляпшае якасць засваення тэарэтычнага матэрыялу і дапамагае адпрацоўваць практычныя навыкі вымаўлення і чытання.

Асаблівасці навучання кітайскіх студэнтаў...

У сувязі з тым, што склады ў кітайскай мове досыць простыя і лёгкія для вымаўлення, некаторыя беларускія словы ўяўляюць асаблівую праблему ў вымаўленні. У ходзе заняткаў мы заўважылі, што словы кшталту *Беларусь, Барбара, крыламі, цырульня, растрыжыў, усхваляваныя, пульхны, скарылася, драпежнікі, сустрэліся, паразумеліся і г.д.* выклікалі сур'ёзныя складанасці ў распазнаванні гукаў і, адпаведна, у вымаўленні. На наш погляд, гэта перш за ўсё звязана з даўжынёй і фанетычнай складанасцю некаторых слоў, а таксама са збегам зычных, у тым ліку на стыку марфем.

Безумоўна, пералічаныя памылкі складаюць няпоўны пералік усіх праблемных момантаў навучання беларускай фанетыцы, але толькі акрэсліваюць кола будучых даследаванняў у дадзеным напрамку. Бачыцца мэтазгодным абавязкова ўлічваць і карэктаваць уплыў кітайскай мовы на беларускую, супастаўляючы і проціпастаўляючы артыкуляцыйныя характарыстыкі гукаў абедзвюх моў ужо пачынаючы з прапедэўтычнага этапу, падчас так званых фанетычных размінак. Варта адзначыць, што лагічным будзе засваенне артыкуляцыі беларускіх гукаў у напрамку ад тых, якія максімальна набліжаны ў вымаўленні да беларускіх, да тых, якія часткова супадаюць па артыкуляцыйных характарыстыках. Што датычыцца тых гукаў, якія не маюць аналагаў у кітайскай мове, то іх засваенне таксама варта пачынаць амаль з першых заняткаў, рэгулярна паўтараючы іх і аўтаматызуючы вымаўленне. Метадычна абгрунтаваным уяўляецца і паралельнае ўключэнне ў заняткі па фанетыцы элементаў аўдыявання, таму што рэгулярнае праслухоўванне і фанетычны разбор правільна агучаных тэкстаў развівае фанематычны і інтанацыйны слых студэнтаў.

Метады навучання замежным мовам традыцыйна дыферэнцыруюцца ў залежнасці ад асаблівасцяў роднай мовы навучэнцаў і магчымасці абірацца на яе ў працэсе навучання. Улічваючы дастаткова розныя фанетычныя характарыстыкі дыялектаў кітайскай мовы, носьбітамі якіх з'яўляюцца навучэнцы, і ўласцівасці нацыянальнай кітайскай мовы *путунхуа*, найбольш рацыянальным бачыцца спалучэнне прамых, свядомых, камбінаваных і інтэнсіў-

ных метадаў навучання. Прычым на кожных занятках выкладчык павінен надзвычай добра “адчуваць” аўдыторыю, ніколі не пакідаючы па-за ўвагай вымаўленчыя памылкі.

Патэнцыяльныя цяжкасці навучання кітайскіх студэнтаў беларускай фанетыцы павінны быць улічаны ў дыферэнцаваных практыкаваннях:

- на распазнаванне і артыкуляцыю беларускіх гукаў і фанетычных слоў у моўнай плыні;
- на распазнаванне і артыкуляцыю блізкіх паводле артыкуляцыі гукаў;
- на распазнаванне і артыкуляцыю беларускіх гукаў, якія адсутнічаюць у кітайскай мове;
- на засваенне фанетычных законаў беларускай мовы: акання, якання, аглушэння, асіміляцыі па мяккасці, глухасці, звонкасці;
- на засваенне рытміка-інтанацыйных асаблівасцяў беларускага маўлення.

Пацвердзілі эфектыўнасць фанетычныя размінкі і дыктанты, шматразовае выразнае паўтарэнне слоў з самымі “праблемнымі” для кітайскіх навучэнцаў гукімі разам з выкладчыкам, праслухоўванне і аналіз невялікіх фраз, добра агучаных адаптаваных тэкстаў з правільным беларускім вымаўленнем і дэталёвы іх разбор з члененнем на фанетычныя словы. За заключным этапе эфектыўным будзе самастойнае чытанне навучэнцамі новых слоў з ужо патлумачанымі фанетычнымі з'явамі без апоры на вымаўленне выкладчыка ці праслуханы аўдыязапіс.

На сённяшні дзень уводна-фанетычны курс для кітайскіх навучэнцаў забяспечаны належным чынам. Так, у Цяньцзінскім універсітэце замежных моў быў распрацаваны дапаможнік “Беларуская мова як замежная. Уводны курс для кітайскіх навучэнцаў = 白俄罗斯语入门教程” [Валочка, Фу, Юань 2020]. Ён змяшчае 11 заняткаў і дадатковыя матэрыялы для выпрацоўкі фанетычных уменняў і развіцця пачатковых навыкаў чытання, слухання, разумення і маўлення на беларускай мове. У прадмове да

кнігі ў якасці асноўных задач навучання фанетыцы вылучаны наступныя:

- “фарміраванне артыкуляцыйных навыкаў (навучыць правільна гаварыць, правільна вымаўляць гукі і іх спалучэнні, каб таго, хто гаворыць, разумелі);
- фарміраванне перцэптыўных навыкаў (навучыць чуць і адрозніваць гукі ў маўленчай плыні, што з’яўляецца асновай адекватнага ўспрымання і разумення маўлення);
- фарміраванне рытміка-інтанацыйных навыкаў (навыкаў рытмічна і інтанацыйна правільнага афармлення маўлення: націск, рытм, мелодыка, размеркаванне паўз і г.д.)” [Валочка, Фу, Юань 2020: 4].

Істотна важна, што выпэйзгаданае выданне можна выкарыстоўваць як асноўны курс на пачатковым этапе навучання, як дапаможны пры засваенні асноўнага курса і як карэкцыйны курс на любым этапе навучання. У кнізе пададзены пераклад асноўнага тэксту, заданняў і лексікі на кітайскую мову, што дазваляе выкладчыку рацыянальна выкарыстаць час заняткаў, а навучэнцам пазбегнуць пэўнага камунікатыўнага бар’еру, сканцэнтраванне увагу непасрэдна на прыкладах і трэніровачных заданнях. З улікам таго, што кітайскія навучэнцы вельмі сур’ёзна ставяцца да вымаўленчай практыкі, ахвотна выконваюць арфаэпічныя заданні, асабліва калектыўнага характару, канцэптуальна дапаможнік арганізаваны максімальна зручна як для навучэнцаў, так і для выкладчыка. Улічана ступень складанасці гукаў для кітайскіх навучэнцаў, неабходнасць іх рэгулярнага паўтарэння ў розных пазіцыях і ў розных інтанацыйных канструкцыях і адначасова багаты лексічны і граматычны матэрыял па вузкім коле тэм, што дазваляе, замацоўваючы матэрыял, паэтапна развіваць вуснае маўленне.

Матэрыял кнігі надзвычай разнастайны з фанетычнага пункту гледжання. “Для фарміравання і аўтаматызацыі вымаўленчых і рытміка-інтанацыйных навыкаў у маўленчай плыні выкарыстоўваюцца творы малых жанраў, у тым ліку вуснай народнай творчасці (лічылкі, хуткагаворкі і чыстагаворкі, загадкі, прыказкі і прымаўкі, вершы), лексіка якіх адносіцца да пасіўнага засваення. Асноўная іх мэта – вы-

працаваць навык вымаўлення пэўных гукаў, бо тэксты спецыяльна падобраны з улікам высокай канцэнтрацыі ў іх канкрэтных гукаў ці спалучэнняў гукаў. Выкарыстанне ў якасці дыдактычнага матэрыялу разнастайных твораў малых жанраў дазваляе прадэманстраваць ужыванне гукаў у розных пазіцыях у слове, а завучванне на памяць прыказак і прымавак, загадак, невялікіх вершаў будзе спрыяць правільнаму гукаўтварэнню і гукавымаўленню, а таксама засваенню рытміка-меладыйных асаблівасцей беларускай мовы” [Валочка, Фу, Юань 2020: 4].

Багаты тэарэтычны і практычны матэрыял па фанетыцы беларускай мовы з перакладам на кітайскую мову прадстаўлены таксама ў новым навучальным дапаможніку “Беларуская мова для кітайскіх студэнтаў. Пачатковы ўзровень”, падрыхтаваным на кафедры кітайскай мовы Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта [Сямешка 2021]. Уводная фанетычная частка складаецца з 6 заняткаў. На кожным з іх прапануецца знаёмства з гукамі, фразамі (у адпаведнасці з вызначанай інтанацыйнай канструкцыяй), асобна пададзена лексіка да кожнага ўрока. Практыкаванні ўключаюць праслухоўванне, чытанне і напісанне гукаў, складоў, словазлучэнняў, засваенне базавых фраз суадносна з ІК, рытмічных мадэляў (навучэнцам прапануецца прастукаць рытм), паступова ўводзіцца граматычная інфармацыя. Падагульняльны ўрок падводзіць вынік па засвоеным матэрыяле і падводзіць навучэнцаў да ўсвядомленага засваення граматычнага ладу мовы і развіцця вуснага і пісьмовага маўлення.

У кантэксце нашай тэмы варта згадаць вучэбны дапаможнік “Беларуская мова для пачаткоўцаў: дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі, якія навучаюцца па спецыяльнасцях 1-21 06 01 “Сучасныя замежныя мовы (выкладанне)”, 1-23 01 02 “Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурных камунікацый (па напрамках)” і 1-26 01 02 “Сучасныя замежныя мовы (пераклад)” [Барысенка і інш. 2017]. Хаця выданне адрасавана перш за ўсё рускамоўным студэнтам, якія пачынаюць вучыць беларускую мову, ці студэнтам, якія на дастатковым узроўні валодаюць рускай мовай, яно можа выкарыстоўвацца як дапаможны сродак з мэтай пера-

Асаблівасці навучання кітайскіх студэнтаў...

адолення дэструктыўнай інтэрферэнцыі пры адначасовым навучанні беларускай і рускай мове. Уводны камунікатыўна-фанетычны курс складаецца з 4 заняткаў. “Студэнты вучацца спачатку фанетычна правільна афармляць абмежаваную колькасць завучаных фраз, потым засвойваюць навыкі самастойнага гаварэння на беларускай мове. У выніку выпрацоўваецца навык чытання з захаваннем фанетычных законаў беларускай мовы. У далейшым студэнты змогуць выкарыстоўваць атрыманыя фанетычныя, пачатковыя лексічныя і граматычныя навыкі пры спантанным спараджэнні выказванняў у розных камунікатыўных сітуацыях (прывітанне, развітанне, выбачэнне, падзяка), запісваць беларускія словы на слых” [Барысенка і інш. 2017: 4].

Нельга абмінуць увагай і дастаткова старыя выданні, якія, мяркуючы, будуць вельмі карыснымі для выкладчыкаў падчас навучання вымаўленню замежнікаў. Першае – гэта кніга Ф. Янкоўскага “Беларускае літаратурнае вымаўленне” [Янкоўскі 1960], якая змяшчае грунтоўны і ў той жа час кампактны тэарэтычны матэрыял і кароткі даведнік са словамі (іх формамі), што нярэдка вымаўляюцца з памылкамі. Другое – кніга А. А. Каляды “Беларускае літаратурнае вымаўленне: Практыкум па дыкцыі і арфаэпіі” [Каляда 2006], у якой не толькі раскрываюцца артыкуляцыйныя асаблівасці беларускіх гукаў, але і падаецца мноства трэніровачных практыкаванняў для выпрацоўкі трывалых арфаэпічных навыкаў, у тым ліку прыказак, прымавак, хуткагаворак і іншых узораў слоўнай выразнасці. Кніга суправаджаецца цікавымі, прафесійна агучанымі тэкстамі для выпрацоўкі дыкцыйнай выразнасці.

Такім чынам, навучанне кітайскіх студэнтаў беларускаму вымаўленню грунтуецца на ўсведамленні характару ўспрымання і распазнавання кітайскімі студэнтамі гукаў, фанетычных слоў і фраз на беларускай мове. Неабходным бачыцца наяўнасць у выкладчыка багатага дос-

веду па агульным мовазнаўстве. Толькі паэтапнае засваенне фанетычнага ладу беларускай мовы праз апору на родную мову навучэнцаў, суразмернае са ступенню складанасці вучэбнага матэрыялу, забяспечыць станоўчы эфект у навучанні вымаўленню і створыць прыдатную глебу для далейшага ўсвядомленага асэнсавання граматычнага ладу мовы.

Літаратура

- Каляда А. А., 2006, Беларускае літаратурнае вымаўленне. Практыкум па дыкцыі і арфаэпіі, Мінск [Kaláda A. A., 2006, *Belaruskae litaraturnae vymaŭlenne. Praktykum pa dykcyi i arfaepii*, Minsk].
- Бурлыка І. Р., Выгонная А. Ц., Лосік Г. В., Падлужны А. І., 1989, Фанетыка беларускай літаратурнай мовы, Мінск [Burlyka I. R., Vygonnaia A. C., Losik G. V., Padluzny A. I., 1989, *Fanetyka belaruskaj litaraturnaj movy*, Minsk].
- Валочка Г. М., Фу Мэйянь, Юань Хаа, 2020, Беларуская мова як замежная. Уводны курс для кітайскіх навучэнцаў, Мінск [Valočka G. M., Fu Měiǎn, Yuǎn Haa, 2020, *Belaruskaâ mova âk zamežnaâ. Uvodny kurs dlâ kitajskih navučencâi*, Minsk].
- Сямешка Л., 2021, Беларуская мова для кітайскіх студэнтаў. Пачатковы ўзровень, Мінск [Sâměška L., 2021, *Belaruskaâ mova dlâ kitajskih studěntâi. Pačatkovy ŭzroven’*, Minsk].
- Барысенка В. У., Васючэнка П. В., Казакевіч Т. Г., Кныш Л. С., Семянкевіч А. В., 2017, Беларуская мова для пачаткоўцаў: дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі, якія навучаюцца па спецыяльнасцях 1-21 06 01 “Сучасныя замежныя мовы (выкладанне)”, 1-23 01 02 “Лінгвістычнае забеспячэнне міжкультурных камунікацый (па напрамках)” і 1-26 01 02 “Сучасныя замежныя мовы (пераклад)”, Мінск [Barysenka V. U., Vasučenka P. V., Kazakevič T. G., Knyš L. S., Semiankevič A. V., 2017, *Belaruskaâ mova dlâ pačatkoŭcaŭ: dapamožnik dlâ studěntâi ustanov vyšěšaj adukacyi, âkiâ navučaŭcca pa specyâl’nascâh 1-21 06 01 “Sučasnyâ zamežnyâ movy (vykladanne)”, 1-23 01 02 “Lingvistyčnae zabespáčenne mižkul’turnykh kamunikacyj (pa napramkah)” i 1-26 01 02 “Sučasnyâ zamežnyâ movy (peraklad)”, Minsk].*
- Янкоўскі Ф., 1960, Беларускае літаратурнае вымаўленне, Мінск [Ankoŭski F., 1960, *Belaruskae litaraturnae vymaŭlenne*, Minsk].